

George Orwell – 1984

Literární druh – epika, antiutopistický román

utopický román (epika) – sci-fi – vědeckofantastická lit., rozmach po r. 1945

- podávají obraz toho, jaký by mohl být dopad obrovského rozmachu technických vymožeností na osobní život člověka, neohrozí-li ho, nezničí-li se lidstvo samo ...
- přenášejí své vize v oblasti politické

Doba vzniku díla – dokončeno 1949

Stylistická charakteristika textu:

- Společenskopolitický až vědeckofantastický román
- Chronologický fiktivní příběh
- Antiutopie – myšlenka fiktivní společnosti, která se vyvinula špatným směrem
- Spisovný jazyk; nespisovný jazyk v řeči proletátů
- Vymyšlené výrazy
- Newspeak
 - - speciální jazyk
 - cíl – ukázat odlidštěnosti, nemožnost komunikace mezi lidmi
 - nástroj k upevnění myšlení, útlum emocí a citů
 - Slovní zásoba je omezená jen na naprosté minimum
 - Vytvor Ministerstva pravdy
 - Má nahradit angličtinu = oldspeak
- retrospektivní prvky – vzpomínky na matku, Dvě minuty nenávisti, doba před revolucí
- poutavý děj, popis prostředí, autorovy představy (politický systém, typy lidí, sociální poměry, technika, infrastruktura)

Motivy:

- obava z techniky, sociální nespravedlnost
- dílo obsahuje ekonomické principy, principy rozložení vlády
- měnění minulosti (Kdo ovládá přítomnost, ovládá minulost)
- doublethink, newspeak, thoughtcrime, facecrime, crimestop
- beznaděj a bezvýchodná situace

OBSAH

a) Děj

Hlavním hrdinou tohoto sci-fi románu, který popisuje fiktivní svět v budoucnosti, je úředník Winston Smith. Winston žije v Londýně. Ten se v té době nachází v zemi zvané Oceánie. Celý svět je rozdělen na tři obrovské velmoci – Oceánie, Eurasie a Eastasie – které spolu neustále válčí. V Oceánii vládne hluboká diktatura a takřka totalitní režim, který je založený na uctívání tzv. Velkého bratra. Jejich oficiální ideologie se nazývá Angsoc (původně anglický socialismus) a její ústřední hesla zní: Válka je mír; Svoboda je otroctví; Nevědomost je síla. Díky neustálé válce je životní úroveň lidí dost otrěsná a všude vládne velká bída a nedostatek. Jedinou politickou

stranou v zemi je tzv. Strana, jejímž hlavním reprezentantem je právě Velký bratr. Toho musí každý její příslušník bezmezně milovat a ctít. Strana neustále kontroluje a ovládá celou společnost. Všude jsou zabudované mikrofony a v každém bytě a kanceláři jsou velké obrazovky. Ty slouží jako kamery a nikdo je nesmí vypnout, díky nim mohou být lidé sledováni dvacet čtyři hodin denně. Žádnou věc nesmějí udělat z vlastní vůle. Za jakýkoli přestupek anebo jen neobvyklý čin mohou být vaporizováni, tedy zatčeni Ideopolicí a vymazáni ze společnosti i z dějin, jakoby nikdy neexistovali. Každý člen Strany pracuje na některém z hlavních ministerstev (lásky, hojnosti nebo míru), ale náplň jejich práce je skoro stejná. Buď mají za úkol měnit minulost podle toho, jak se vyvíjí přítomnost a jak to vyhovuje Straně anebo přizpůsobují literaturu, filmy a prostě celou kulturu učení strany. City jako láska, náklonnost nebo přátelství jsou buď zakázané, nebo silně pod kontrolou Strany. Všude vládne strach, nenávist a udavačství. Udavači jsou často i malé děti, které donášejí na vlastní rodiče.

I přes neustále vymývání mozků se ve společnosti najdou i tací, kteří si uvědomují, že učení Strany a její podání dějin je jen velká snůška lží. Mezi ně patří také Winston. Ví sice, že pokud se dopustí jakéhokoli ideozločinu, čeká ho jedině smrt. Nedokáže si ale pomoci a potajmu vyhledává jakýkoli důkaz o lživé propagandě Strany. Jako první krok ve své soukromé vzpouře si začne vést deník, což se v době, kdy se lidé zatýkají i za podezřelý výraz ve tváři, rovná téměř sebevraždě.

V práci se Winston seznámí s mladou dívkou Julií. Winston nejdříve Julií opovrhne a nenávidí ji, protože ji považuje ze ukázkového člena Strany. Brzy ale zjistí, že i Julie opovrhne režimem a dokonce se do sebe zamilují. Láska a sexuální touha jsou ideozločiny, proto se musí oba pečlivě skrývat, i když jsou si vědomi, že je brzy čeká jistá smrt. Dokonce si u jednoho starého starožitníka najmou soukromý pokoj, kde nejsou sledováni a mohou dělat, co chtějí. Jejich soukromé štěstí ale netrvá nijak dlouho. Náhle zjistí, že vlastně byli celou dobu pečlivě sledováni. Oba jsou zatčeni a odvedeni do cel Ministerstva lásky. Tam na ně čekají nesnesitelná muka, hladovění a hrozný psychický teror. Winston při těžkém mučení prozradí vše, co ví a mnohem víc. Přeje si zemřít, ale nemá možnost. Cílem jeho mučitelů totiž není zabít ho, ale zlomit jeho vůli a donutit ho dobrovolně přijmout jejich učení a upřímně milovat Velkého bratra. Winston do poslední chvíle odolává, stejně ale jako všichni ostatní nakonec podlehne. V okamžicích vrcholné hrůzy přestane dokonce i milovat Julii a je zcela pokořen. Poté se vězeň překvapivě ocitá zpátky na svobodě. Ale už to není ten samý člověk. Setká se ještě jednou s Julií, která se mu přizná, že jej také zradila. Vrcholem knihy je okamžik, kdy Winston pochopí, že navzdory všemu teď Velkého bratra doopravdy miluje. Zanedlouho po tomto setkání je Winston vaporizován.

V první části autor charakterizuje totalitní režim, v druhé části se pak Winston setkává s Julií a ve třetí části je Winston na Ministerstvu lásky a je mučen

b) Vypravěč– er-forma

c) **Postavy** – Orwell se věnuje hodně myšlenkovým pochodům jednotlivých postav, jejich charakter se vyvíjí – hlavně u Winstona – z odpůrce režimu se vlivem fyzické i psychického týrání na Ministerstvu lásky stává milovník Velkého Bratra

Winston Smith– pracuje na Ministerstvu pravdy, které se zabývá falšováním historie, sám historii falšuje, ale snaží se uchovat si pravdu ve vlastních myšlenkách, snaží se o odboj, zamiluje se do Julie, ale pak je chycen Ideopolicí a psychicky i fyzicky týrán, což vede k naprostému obratu -> začne milovat Velkého Bratra a zradí Julii, v závěru je zastřelen

Winston je úředníkem na Ministerstvu pravdy, která spravuje informace, zábavu, školství a umění

Velký bratr – v čele Strany, vládne velmi tvrdou diktaturou Oceánii, nikdy nemění svá rozhodnutí, neomylný, všemocný, není jisté, zda existuje

Julie – 26 let, pracuje na výrobě románů v Oddělení literatury, zamiluje se do Winstona, ale zradí ho, jsou chyceni v úkrytu, dokáže se výborně přetvařovat, aby nevzbudila podezření

O'Brien – člen Vnitřní strany, Winstonovi se zdá, že smýšlí stejně jako on, přijde ho navštívit se záminkou vypůjčení si nové verze slovníku Newspeak, zprostředkovává oběma milencům přístup k Bratrstvu, ale zradí je, v samotném závěru Winstona mučí

Charrington – majitel obchodu s veteší, pronajímá Winstonovi pokoj, ale je členem Ideopolicie, právě díky němu jsou lapeni

Emanuel Goldstein – nepřítel lidu, hlavní osoba Dvou minut nenávisti, původně čelní představitel Strany, dnes členem Bratrstva

Syme – pracovník Výzkumného oddělení, přepracovává Newspeak, moc mluví, je vaporizován

Parsons – Winstonův soused, hloupý, páchne potem, naprosto oddaný Straně, ale je také vaporizován – udá ho vlastní dcera, když ze spánku křičí Pryč s Velkým Bratrem

1. členi Vnitřní Strany (2%, 6 mil.ob.) Velký bratr – v čele Strany, vládne velmi tvrdou diktaturou Oceánii, nikdy nemění svá rozhodnutí, má absolutní pravdu, není jisté, zda existuje
 - Angsoc – oficiální ideologie (anglický socialismus)
 -
 - hesla – Válka je mír, Svoboda je otroctví, Nevědomost je síla
 - Strana – Kdo ovládá minulost, ovládá budoucnost; kdo ovládá přítomnost, ovládá minulost

Ideopolicie – vládní aparát, obviňuje z ideozločinu, sledování obyvatel obrazovkami na každém kroku a odposlechy, povinné manifestace pro členy Strany, výchova dětí podle Angsocu (udávají své rodiče z ideozločinu)

Emanuel Goldstein (Bratrstvo) – odpůrce režimu, kniha Teorie a praxe oligarchického kolektivismu (z ní se Winston dozví jak svět funguje, ale ne PROČ – zůstává nezodpovězeno v celém románu)

i. promyšlené dílo Strany – past ideopolicie (odstranění myslících lidí)

1. soudruh O'Brien – údajný vyzvědač Bratrstva ve Vnitřní Straně, předá Winstonovi Goldsteinovu knihu, poté ho vyslýchá a mučí

členi Vnější Strany – dále soudruzi Syme a Parsons (obviněn vlastní dcerou) soudruh Winston Smith – 40 let, pracuje na Ministerstvu pravdy (manipulování minulosti a úprava dokumentů), upravuje stará čísla novin, nedokáže se ubránit myšlenkám na minulost (co bylo před vládou Strany), jediný kdo neztratil rozum (fakt jsou fakta – 2+2=4), nevzdává se myšlenek na aktivní odboj

2. soudružka Julie – mladá členka Antisexuální ligy, tvoří mileneckou dvojici s Winstonem, „umí v tom chodit“ - přístup k zásobám Vnitřní Strany, prosazuje trvalou přetvářku

Oba si uvědomují, že jsou mrtví; zatčení a mučení (vymývání mozků) – zradí se navzájem, pokoření, obrátí své smýšlení o 180 stupňů, propuštění a milují a ctí Velkého bratra, nemyslí!
Proletariát (85 %) – proléti= méněcenní, chudé poměry, život=sex, pivo, státní loterie

Čas a prostor – celý rok 1984, začátek v dubnu, Londýn (Oceánie)

Londýn je hlavním městem Územní oblasti jedna, třetí nejlidnatější provincie Oceánie

3 superstáty (Oceánie, Eurasie, Estasie) – neustále vedou válku

Angsoc – oligarchický systém, pomocí kterého strana vládne, k dosažení nadvlády používá nové techniky a vlastního nového jazyka

– toto mocenské rozdělení vzniklo po ničující jaderné válce v 50. letech

– společnosti v Oceánii vládne Strana – cokoli proti kolektivnímu smýšlení Strany je krutě trestáno (lidská individualita se stává zločinem)

Hlavní myšlenka

- Brilantní analýza všech politických systémů
- Reaguje především na stalinismus v SSSR + válečná realita ve Velké Británii
- Lidská individualita se stává zločinem
- Hlavní téma románu – manipulace, kontrolavarování
- kritika totalitních režimů
- varování před totalitní nadvládou
- potlačení svobody jedince
- hodnota lidského života

Speciální teorie a principy

Vaporizace

- Manipulace
- Totalitní systém potřebuje měnit minulost (hmatatelné dokumenty i lidské vzpomínky)
- Ministerstvo pravdy – kdykoli na objednávku změní veškeré záznamy o události nebo člověku
- Nepohodlnou osobu je možné vaporizovat = vymazat z existence

Doublethink

- Dvojité myšlení = udržení dvou protikladných informací a zároveň jim pevně věřit
- Ministerstvo lásky – jsou zde mučírny pro politické vězně
- Ministerstvo pravdy – zabývá se lhaním
- Ministerstvo míru – řídí válku
- Ministerstvo hojnosti – má za následek hladomor

Newspeak

- Jásání nad prací Strany, nenávidět nepřítele, o ničem moc nepřemýšlet
- Jazyk vytvořený Ministerstvem pravdy
- Má nahradit angličtinu = oldspeak

- Co nemění slovní zásoba = zabrání přemýšlení
- Veškeré lidské city, emoce přesměrovány na ideologii

Ideozločin

- Může být spáchán jak činy, tak i pouhými myšlenkami
- Jakýkoli zločin proti Straně
- Může být trestán i smrtí
- Udržovací válka
- Válka není proto, aby se vyhrála, ale aby se stále udržovala
- Proti bohatnutí a myšlení lidí
- Válka lidi udržuje ve strachu a odrazuje od emocí radosti

Citát

„VÁLKA JE MÍR, SVOBODA JE OTROCTVÍ, NEVĚDOMOST JE SÍLA“

Kdo ovládá minulost, ovládá budoucnost; kdo ovládá přítomnost, ovládá minulost

Další adaptace

1954 – první filmové zpracování

1984 – Velká Británie, režie Michal Radford

HISTORICKÉ POZADÍ

Politická situace

- Po druhé světové válce
- Studená válka mezi USA a SSSR
- Totalitní režimy (fašismus, komunismus)

AUTOR

Život

- *1903, †1950
- Vlastním jménem Eric Arthur Blair
- Esejista, novinář
- Narozen v Indii, v 1 roce se přestěhoval s matkou do Anglie – městečko Oxfordshir – zde říčka Orwell – pseudonym
- Odpůrce imperialismu (dobyvačná politika) – odklon k levici
- Boje ve španělské občanské válce, druhé světové války se nezúčastnil
- Pohyby mezi spodinou jako tulák
- Zemřel na tuberkulosu
- Ačkoliv psal knihy o diktaturách komunistického typu, sám se cítil být socialistou, což dokazuje jeho citát: „Každou řádku, kterou jsem od roku 1936 napsal a která stojí za zmínku, jsem přímo či nepřímo psal proti totalitarismu a pro demokratický socialismus, jak jej chápu.“
- Orwellovy knihy a eseje se netýkají jen politiky, ale komentují život své doby a zabývají se sociálními tématy.
- Všeobecně je považován za jednoho z nejlepších anglických esejistů.

Vlivy na jeho tvorbu

- Odsouzení fašismu
- Tulácký způsob života
- vzrůst vyspělosti techniky – hrozba
- válka (2 světové války)
- stalinismus v SSSR
- chudinské prostředí (Proléti) – jako mladý se G. Orwell pochyboval v chudých poměrech, Indie, Barma, soukromá škola
- politické tendence v Evropě

Další autorova tvorba

- Na dně v Paříži a Londýně – zážitky z doby, kdy se pohyboval jako tulák mezi spodinou
- Hold Katalánsku – působení ve Španělské válce
- Farma zvířat – forma bajky, ukazuje politické vztahy a vztahy mezi lidmi, proti politice;

– skupinka zvířat, která je nespokojena s majiteli farmy, a tak se vzbouří a vyžene lidi z farmy a zvířátka začínají farmu vést sama. Jejich vláda se však postupně zvrhne v tyranii. Jde opět o reakci na stalinismus v Sovětském svazu “Všichni jsou si rovni, ale někteří jsou si rovnější”

SSSR – prasata = Stalin, Lenin, Trockij

Inspirace daným dílem– podobné téma: My (1920 – JevgenijemZamjatinem, Konec civilizace (1931 – Aldouse Huxleyho), 451 Stupňů Fahrenheita (RayBradbury)

KRITIKA

Dobové vnímání díla

V ČSR oficiálně zakázán – díla vycházela v exilových nakladatelstvích

Považován za jednoho z nejlepších anglických esejistů

Kladná kritika, hlavně za to, že předpověděl budoucnost v mnoha ohledech (nové vynálezy – televizní obrazovky) a byl si vědom celosvětových socialistických tendencí

v Čechách bylo dílo zakázáno a tak se zprostředkovávalo pomocí kopíráku a psaní přes psací stroje

PODOBNÉ DÍLO

451°Fahrenheita (RayBradbury) – svět, kde masmédiá ovládají lidi, kteří jsou absolutně závislí na technice, hlavním motivem je pálení knih (451°F=teplota hoření papíru) – hlavní hrdina (Montag) začíná taktéž pochybovat a nakonec se proviní tím, že uchová knihy, které měl spálit. Narozdíl od 1984 končí optimisticky.